

2026-10-12

Höra, tolka, orka – rapport om barn och elever med hörselnedsättning

Intro: Vi på Specialpedagogiska skolmyndigheten arbetar för att alla barn, elever och vuxenstuderande med funktionsnedsättning får tillgång till en likvärdig utbildning och annan verksamhet av god kvalitet i en trygg miljö. I podden Lika värde förklarar, fördjupar och diskuterar vi specialpedagogik och ger goda råd till dig som arbetar i eller har barn som går i förskolan och skolan.

Om du vill veta mer om SPSM och vilket stöd vi erbjuder, gå in på vår webbplats spsm.se och följ oss i sociala medier.

Sara H: Att som barn eller elev ha en hörselnedsättning kan påverka situationen i förskolan eller skolan. Så att man kanske inte hör allt som sägs runt omkring. Men det kan också påverka annat. Till exempel orken. Det är ansträngande att hela tiden försöka höra och det kan påverka språkutvecklingen. Vad kan då förskolan eller skolan göra för att barn och elever med hörselnedsättning ska få en bra kunskapsutveckling och må bra.

Med mig i detta samtal har jag Magnus Lennartsson som är rådgivare med hörselnedsättning som expertområde och Sarah Granberg som gjort en intervjuundersökning om pedagogers erfarenheter av hörselnedsättning i skolan. Och båda jobbar här på

SPSM. Och så ska jag säga att när vi pratar om skolan i det här avsnittet då menar vi både förskola och skola. Varmt välkomna till det här samtalet.

Magnus: Tackar så mycket.

Sarah G: Ja, tack så hemskt mycket, kul att vara här.

Sara H: Jag Sara Hamrén Håkansson och är kommunikatör på myndigheten. Magnus, du har ju arbetat länge som rådgivare. Hur kommer det sig att just hörselnedsättning blev ditt expertområde?

Magnus: Ja du, det är en spännande fråga. Nu har jag varit rådgivare i en tioårsperiod här i myndigheten men innan jag kom till myndigheten så hade jag jobbat både som lärare och varit i hörselklass och varit hörselpedagog och avslutade de åren, de 20 åren det blev, med att vara skolledare. Och under den tiden som skolledare så mötte jag många gånger vårdnadshavare som kom med sina barn och ofta hade de en ganska dålig skolerfarenhet med sig kring sitt barn och man sökte då plats i den här riktade verksamheten som hörselklass. Och det där väckte nyfikenhet hos mig. Hur kan jag någonstans förebygga och förbättra förutsättningarna mer på ett strategiskt plan så att det blir ett stöd för målgruppen där ute. Det vill säga i den ordinarie skolan. Och då kändes SPSM som en

myndighet som kunde vara en aktör i det. Och hur kan jag då göra skillnad för fler barn och elever med hörselnedsättning.

Vi vet att 90 % av målgruppen barn och elever med hörselnedsättning går ute i ordinarie skolform om vi ska uttrycka det så. Det blev min ingång i det här.

Sara H:

Ja, men då har du både en lång och bred erfarenhet kring hörselnedsättning. Och du Sarah, du har två jobb om jag har förstått det rätt. Både här inom SPSM och inom Örebro universitet. Kan du berätta vad du gör på de här två ställena?

Sarah G:

Ja, men precis. Jag jobbar ju som utredare här på SPSM och det har jag gjort sedan oktober 2024 så att jag får väl anse mig som hyfsat ny på myndigheten fortfarande. Och att vara utredare på SPSM det innebär ju bland annat då att man genomför sådana här intervjustudier eller att vi sprider forskning på olika sätt.

Men sen är jag ju också då aktiv forskare vid Örebro universitet och jag är disputerad i ett ämne som när jag disputerade hette handikappvetenskap men idag heter ämnet funktionsnedsättning och samhälle. Och min inriktning har ju nästan bara varit hörselnedsättning. Inte riktigt bara, men har handlat väldigt mycket om hörselnedsättning.

Och det beror ju på att jag i grunden är audionom, det vill säga att jag har ju en utbildning för att kunna jobba inom hälso- och sjukvården med hörsselfokus kan man

säga. Så det var ganska naturligt för mig att fortsätta på just hörselspåret i forskningen. Men jag har nästan bara fokuserat på vuxna med hörselnedsättning och nu de senare åren framför allt då hörselnedsättning i arbetslivet

Så det är en ganska, vad ska man säga, jag känner mig, att min bakgrund fungerar väldigt bra här på SPSM och det är också väldigt tydligt att det blir en bra övergång kan man säga från skola till arbetsliv. Alltså jag får båda perspektiven så att säga.

Sara H:

Ja, vad intressant. Ni har ju båda två en gedigen bakgrund.

Och du Sarah har ju då tillsammans med Daniella Hult-Khazaie, som också är utredare här på SPSM, tagit fram den här rapporten som alltså handlar om pedagogers erfarenheter av hörselnedsättning. Varför gjorde ni den här undersökningen och hur gjorde ni?

Sarah G:

Ja, men ifrån början, eller man kan säga så här att SPSM har ju avpublicerat ett äldre stödmaterial om hörselnedsättning i skolan och med anledning av det så har ju myndigheten dragit i gång ett arbete med att ta fram ett nytt sådant stödmaterial. Och i det här sammanhanget då, så ville vi ha ett erfarenhetsbaserat underlag som beskriver just erfarenheter ifrån pedagoger i skolan.

Och det beror ju väldigt mycket på att det är ganska sparsamt med svenska perspektiv när det gäller just hörselnedsättning i skolan. Så att för att få en bredd och

ett djup så behöver vi på något sätt också samla eller systematisera erfarenheter. Och det här har vi gjort då genom att intervjua pedagoger i grundskolan från olika delar av Sverige och även rådgivare här på SPSM.

Och det vi har fokuserat på då det är ju deras erfarenheter av just elever med hörselnedsättning i skolan. Och vi har i de här intervjuerna då fokuserat på faktorer som handlar om eleven med hörselnedsättning och naturligtvis hur skolsituationen kan göras tillgänglig för den här målgruppen.

Vi har också faktiskt fått med en hel del som är tänkvärt i relation till vad skolan behöver tänka på för att möta behoven hos elever med hörselnedsättning, alltså på skolnivå. Sen har vi också då systematiskt letat efter relevant forskningslitteratur i relation till det som då har framkommit i de här intervjuerna.

Och den forskning som vi baserar den här rapporten på den består främst av aktuella forskningsöversikter. Och det är ju väldigt bra när man hittar sådana, för då kan man få en mer samlad bild av hur forskningen ser ut inom ett visst område. Och naturligtvis så är det ju så att vår önskan är ju att pedagoger i skolan ska få stöd i att förstå vad hörselnedsättning är för något.

Hur det fungerar för eleven och så naturligtvis framförallt hur man kan tillgängliggöra skolsituationen för en elev med hörselnedsättning.

Sara H:

Ja, men det där låter ju som en intressant och praktisknära rapport. Ska vi ta och börja det här samtalet

från början då? Vad är en hörselnedsättning? Och hur vanligt är det bland barn och elever?

Sarah G:

Jag kanske kan svara först då och då brukar jag säga så här att från mitt perspektiv så tycker jag att det är ett ganska vanligt missförstånd som jag väldigt ofta stöter på och det är att man tror att hörselnedsättning innebär att allt hörs svagare.

Men då behöver man komma ihåg att den här typen av hörselnedsättning, permanent hörselnedsättning pratar jag om då, som är vanligast i Sverige och i västvärlden. Den innebär ju alltså förutom att allting hörs svagare att ljud också kan upplevas förvrängda eller att de kan flyta ihop. Man kan missa delar av ett språkljud vilket gör att man förväxlar språkljuden med varandra. Och det här kan uppstå även om personen själv upplever att ljudet är lagom starkt.

Och viktigt också det är ju att när det finns omgivningsbuller av olika slag, så blir det här särskilt svårt. Eftersom en person med hörselnedsättning har extra svårt att uppfatta talljud i just buller jämfört med någon som inte hör dåligt.

Så man kan säga att skadans karaktär också innebär att hörapparater eller andra hörhjälpmedel, det kan sällan fullt ut kompensera för hörselnedsättning. Om jag ska säga någonting om hur vanligt hörselnedsättning är, så finns det en svensk studie från 2024 där man ser att någonstans mellan sex och tio per tusen barn har permanent hörselnedsättning vid sex års ålder. Så det är inte jättevanligt men det förekommer

naturligtvis frekvent i skolan och jag tror nästan att alla som arbetar i skolan har någon gång kanske stött på en elev med hörselnedsättning.

Magnus:

Ja, det gör ju att jag håller med dig där att någon gång under sin lärarkarriär så är det stor sannolikhet att man kommer att möta det och betyder ju också att det inte blir så vanligt förekommande.

Och det gör ju att en person med en hörselnedsättning som man möter i en undervisning den kommer ju ha det svårare att kunna lyssna, det vill säga den där aktiva processen att kunna förstå det man hör. Det i sin tur kommer ju kräva att mycket av ansträngningen går ju på att hänga med och förstå det som sägs.

Vi brukar ju säga att man hör med öronen men lyssnar med hjärnan. Och vi behöver ju förstå, vi som finns runt omkring barnet eller eleven i skolan, att se till hela individen och hela dess förutsättningar. Det handlar om både kognition, arbetsminne och perceptionsförmåga.

Sara H:

Så man behöver förstå barnets eller elevens hörselnedsättning och också inse att ett hörhjälpmedel inte ger normal hörsel. Jag har förstått att det oftast behövs pedagogisk teknik, akustiska åtgärder och dämpning av buller. Vad kan det vara? Vilken kunskap behöver förskolan eller skolan ha om det?

Magnus:

Just de tre aspekterna som du lyfter akustik, pedagogik och teknik är sådant som skola eller förskola behöver

beakta inför att de ska ta emot ett barn eller en elev med hörselnedsättning. Det handlar om att skapa de här förutsättningarna att man ska kunna lära och vara inkluderad. Det behöver finnas en god akustik som stödjer taluppfattbarhet. Det vill säga ger oss möjlighet att kunna lyssna och därmed lära. Men det behöver också en god ljusmiljö som hjälper till och stärker möjligheten för den här individen att kunna avläsa den som pratar. Där har skolhuvudmannen ett ansvar att se över detta och ta hjälp av experter som kan området. Det kan vara till exempel akustiker.

Vidare behövs det också en pedagogisk lärmiljö som planeras så att man faktiskt möter individen utifrån att den har en hörselnedsättning, så att den kan möta det, det ska undervisas om. Som pedagog behöver man vara medveten om och skapa en tydlig turtagning, jobba multimodalt, det vill säga att man använder flera sinnen för att nå fram med lärande. Det blir ett kompensatoriskt uppdrag. Det kan vara olika typer. Det kan vara visuellt stöd, som bilder, konkret material, till att använda tecken som stöd.

Till detta behövs det vi kallar pedagogisk hörteknik. Det vill säga lärarmikrofoner och elevmikrofoner som kortar avståndet till den som talar och tydliggör budskapet i undervisningen. För den som möter barn och elever med hörselnedsättning för första gången, ska kunna ta stöd av kanske en hörselpedagog eller en hörselansvarig som då har en djupare kunskap om att undervisa målgruppen.

Det blir skolans eller förskolans ansvar att med hjälp av den här personen hjälpa till att få en undervisning som

blir tillgänglig med just kring akustik, pedagogik och hörteknik. Regionen och regionens hörselhabilitering ansvarar för de individuella hjälpmedlen och de medicinska aspekterna. Här behöver vi samverka med regionen för att förstå.

Sara H: De som jobbar närmast barnen eller eleverna står inte ensamma i att anpassa verksamheten utan, om jag förstår det rätt, så är det ju skolhuvudmannen och rektor som har ansvaret och att de i sin tur kan ta hjälp av experter.

Men till en annan fråga då i rapporten så tar ni upp att språkutvecklingen kan påverkas. Men vad är det då som påverkas och vad behöver förskolan och skolan vara uppmärksam på när det gäller det?

Sarah G: Ja, det stämmer och språkutvecklingen kan absolut vara försenad eftersom man kan ha begränsad tillgång till omgivningens talade språk. Vilket ju då gör att den passiva språkinläringen minskar. Och den passiva språkinläringen det är ju sådant som finns runt omkring oss, som man kanske inte aktivt lyssnar på men som man tar till sig ändå så att säga.

Och naturligtvis även den här språkliga stimulansen i vardagen då, att man har begränsad tillgång till det. Och ska man vara mer konkret så brukar man säga att det kan finnas svårigheter då inom fonologi, och fonologi det är ju alltså ljudmönster och kan man säga organisation av språkljud. Men även då inom uttal, grammatik, läsförståelse och ordförråd.

Och vi brukar ju också prata om att den här målgruppen, det kan finnas en språklig sårbarhet här till följd av just försenad språkutveckling, men också att man kan ha svårigheter att uppfatta nyanser i talet. Det är inte helt ovanligt att man har svårigheter med att uppfatta sådana här saker som ironier, metaforer eller att uppfatta det som sägs mellan raderna.

Man behöver komma ihåg att samtal, det kräver ju ofta ganska snabb tolkning av nyanser och även kontext och då kan det vara svårt att hänga med. Och här visar faktiskt också forskningen att barn med hörselnedsättning oftare har avbrott i samtal, att man har svårt med turtagning och att det kan finnas svårigheter i att reda ut missförstånd som uppstår.

Sara H: Intressant. Många aspekter där när det gäller just språket. Vad kan då förskolan och skolan göra för att stödja språkutvecklingen? Räcker det att sätta in mikrofoner till lärare och elever? Vad säger du Magnus?

Magnus: Just pedagogisk hörteknik som lärarmikrofoner och elevmikrofoner är viktiga delar och kanske det som är lätt att tänka in när man är ny eller möter det här för första gången. Men som pedagog behöver du vara medveten om att tillgodogöra sig språk och bygga lärande på lyssnande, det utmanar och begränsar möjligheten att få en språkutveckling som följer den typiska.

Alla individer har olika förutsättningar att lära sig. Det

vi vet generellt är att målgruppen behöver mötas med en medveten och systematisk språkutvecklande undervisning. Att ha ett medicinskt hinder i form av en hörselnedsättning begränsar individens möjlighet att kunna lyssna, det vill säga vara aktiva i processen att faktiskt förstå det de hör.

Vi som är runt omkring en person med en hörselnedsättning behöver då vara medvetna om detta och ge förutsättningar för just den här multimodala undervisningen. Så att det går att lägga energin på att lära och inte bara höra.

Sara H:

Ja, jag har ju tidigare hört att om man måste lägga mycket energi på att höra och förstå det som sägs då kommer det liksom bara till korttidsminnet. Och så har man bara lite energi kvar till att koppla det nya till sina tidigare erfarenheter och kunskaper, som man har i långtidsminnet.

Magnus:

Jamen, jag fick den här till mig för några år sedan. Det är lite grann som att köra bil i dimma, som vi ibland alla hamnar i som har ett körkort. Det gäller att ha fullt fokus framåt och försöka urskilja det som kommer i blickfången och hela tiden vara beredd att agera, sortera så att du hittar rätt väg.

Det gör ju någonting med tempot, det sänks och risken är att vi hamnar lite vilse och efter. Och på så sätt så lägger vi mycket energi på att försöka klara ut stunden och det blir lite kvar till att någonstans bygga ny kunskap. Därför behöver vi ha en lärmiljö som stödjer

både lyssnande och lärande.

Där vi medvetet ger stöd för att välja en så kallad så rak väg som möjligt utifrån ett auditivt och visuellt upplyst sätt. Att det finns vägar som ger möjlighet att få tillgång till den kapacitet som varje enskild individ har i sitt lärande.

Sara H: Okej. Men om man har svårt att uppfatta vad personer runt omkring säger, då påverkar väl det också det sociala umgänget? Vad fick ni fram om det, Sarah?

Sarah G: Ja, men det stämmer. Vi fick fram ganska mycket om det. Det är många i de här intervjuerna som pratar just om att det sociala samspelet kan påverkas. Och intervjupersonerna säger också att det oftast inte handlar om mobbning utan det är snarare så att det är svårigheter att följa med samtal, svårigheter att hänga med i lekar och också det här att förstå sociala koder. Och det är inte heller ovanligt att elever med hörselnedsättning kan bli exkluderade och uppleva utanförskap faktiskt. Det här är också någonting som vi ser i forskningen där vi ju har flera forskningsöversikter som just visar att barn med hörselnedsättning oftare än andra jämnåriga upplever social isolering, ensamhet. Det kan också handla om en så här mer omedveten exkludering från kamrater och andra eftersom kamrater kanske inte alltid har kunskap om hur just hörselnedsättning ter sig. Det kan uppstå missförstånd eftersom eleven med hörselnedsättning missar delar av samtalet och det här kan leda till konflikter.

Det som är extra viktigt att komma ihåg är också att det här utanförskapet kan förstärkas av att många elever med hörselnedsättning faktiskt är ensamma på sin skola om att ha den här funktionsnedsättningen. Eftersom det är ju, som vi tidigare pratade om, en promillegrupp.

Sara H: Ja, så det finns alltså en risk för utanförskap om barnet eller eleven har svårt att hänga med i samtal och lek. Vad kan man göra åt det?

Magnus: Att någonstans ha kunskapen och en medvetenhet kring det att det faktiskt är en stor risk att hamna i det här utanförskapet som Sarah beskriver. Det blir någonstans också vårt ansvar som finns runt omkring. Att medvetet jobba med ett innanförskap.

I allt från lek, samtal, social gemenskap till undervisning. Vi behöver finnas där som språkbryggare för de yngre barnen. Stärka och stödja goda strategier som hjälper till att kunna vara delaktig.

Att någonstans bygga tillitsfulla relationer som visar på förståelse av individens behov. En hörselmedvetenhet hos oss som finns runt omkring. Så att vi ger förutsättningar för samarbete, möjlighet att samtala på ett likvärdigt sätt.

Då kan vi faktiskt också ha förväntningar och krav på den enskilde eleven utifrån det utbildningsuppdrag vi har. Och jag tänker även upp i skolåren kommer det behövas förutsättningar för tonåringar med hörselnedsättningar att vara en del av ett samtal, socialt

samspel och lärande. Det är behov som kvarstår även i andra kontexter och det där behöver vi förstå och möta.

Sara H:

Ja, just det. Och innanförskap, det var ju ett nytt begrepp för mig. Det passar ju väldigt bra som motsatsord till utanförskap.

Och ett annat intressant begrepp som du tar upp är språkbrygga eller språkbryggor. Kan du ge något konkret exempel på hur till exempel en lärare kan vara en språkbrygga?

Magnus:

Ja, men om vi tar de yngsta barnen i förskolan så kan det innebära att vara väldigt närvarande i leken mellan barnen och konkret att faktiskt vägleda och förstärka goda strategier. Som att till exempel se varandra för att få stöd av läppavläsning bekräfta och förstärka turtagning. Alltså hur ett samtal går till.

För barn upp i skolåren är det såklart mycket och mycket detsamma, men att vara stöd för att hjälpa till och förstå olika begrepp och tolkningar av ljud som ligger nära.

Det kan vara att förstärka med tecken som stöd i betydelsebärande begrepp. Ett exempel till. Om vi ska prata om fisk. Att du säger fisk så tecknar du f-et i fisk. Så att det inte blir sisk och ett s.

Då blir det en visuell förstärkning med f-et som krockar i och hjälper oss till ett lyssnande i hjärnan. Att förstå vad är det för kontext vi kopplar det till.

- Sara H: Ja just det. Då kan det vara väldigt bra att hjälpa till genom att förstärka lite där. Ett annat område som ni tar upp i rapporten är hur den fysiska och psykiska hälsan påverkas.
- Jag tänker att om ett barn eller en elev hela dagen anstränger sig för att höra så kanske hon eller han blir rätt trött och inte orkar göra så mycket på fritiden. Vad fick ni fram om det i undersökningen Sarah?
- Sarah G: Ja men det stämmer. Trötthet är ju ett jätteproblem hos den här målgruppen det har vi ju förstått egentligen, både ifrån de här intervjuerna och i forskningen naturligtvis då. Och många av de här intervjuade som vi har pratat med de påpekar just att elever med hörselnedsättning är helt slutkörda efter en dag i skolan. Man orkar inte med fritiden. Man har kanske inte så mycket fritidsaktiviteter utan man ägnar eftermiddagarna åt att sova och vila och återhämta sig helt enkelt. I intervjuerna så pratar man också om fritids som en svår och jobbig plats för den här målgruppen vilket ju ofta gör då att eleverna faktiskt är extra trötta när de kommer hem.
- Men man lyfter även andra hälsoproblem både i intervjuer och i forskning och då pratar man till exempel om huvudvärk, muskelspänningar, magont, ångest, annan psykisk ohälsa. Och det här måste jag säga personligen så tycker jag att det här är otroligt alarmerande faktiskt med alla de här hälsoproblemen som man faktiskt lyfter fram.

- Sara H: Men ja, verkligen. Och vad kan skolan då göra för att förebygga ohälsa? Hur kan man planera för återhämtning under skoldagen? Har du några exempel på det, Magnus?
- Magnus: Inledningsvis, den här tröttheten som Sarah beskriver, målgruppen själv pratar om någon slags lyssningströtthet. Det är inte trötthet som att vara trött, utan en lyssningströtthet. Och då, om vi vänder på begreppet och frågar oss: vad är då hälsofrämjande arbete för personer med hörselnedsättning? Och hur kan vi skapa förutsättningar då för lyssnande och lärande och få tillgång till ljudvila? Det handlar mycket om att planera för hela dagen. Och som du är inne på, både skola och fritids behöver ju samverka och samarbeta kring det innehåll och det upplägg vi har. Och det behöver då medvetet planeras in en struktur och förhållningssätt i detta. Ljudvila är ett begrepp som, vi när vi möter pedagoger, att ibland är det svårt att förstå vad menar vi med ljudvila. Men det kan vara så mycket. En ljudvila kan ju vara att få vara i ett mindre rum utan krav på något lyssnande. Men det kan ju också vara så att det är en uteaktivitet där det inte krävs ett lyssnande på samma sätt. Men likaså en ljudvila som en del av en lektion. Och det jag menar här är att en lärare kan vara tydlig med att planera in och kommunicera att nu ska det liksom vara tyst de här 15 minuterna av en lektion. Där vi sitter och jobbar i tystnad och där inte ställs något krav på mig som

individ och överhuvudtaget att det ska vara något lyssnande eller att vara uppmärksam på att nu kommer det sägas någonting.

Men det kräver ju också att pedagogen vågar vara tyst i det läget och bidra med den tystnaden och vilan, ljudvilan. Ett annat litet kreativt exempel, jag fick till mig från en förskola, på ljudvila, det var att de tog fotbad under tystnad som grupp. De njöt av det med fötterna i badet och tysthet.

Men som sagt, det här är ju någonting som ni som är där ute får hitta utifrån ert uppdrag på skola och förskola, vad det innebär för er och den gruppen ni möter. Men en medveten och tydlighet mot aktuellt barn och elev att de ska lyssna och ha tydlig turtagning och ge tid för att tänka efter.

Det är någonstans ett sätt att stärka och utveckla goda strategier som vi varit inne på hos individen. På så sätt så booster vi och hjälper dem till att använda sin energi till rätt saker, till att kunna lyssna och lära när vi förväntar oss och kräver det.

Sarah G:

Jag undrar om jag får flika in något där, Sara. För då skulle jag också vilja säga att det som det man pratar, alltså, det är många av de som vi har intervjuat de säger ju ofta det här, får vi se om du håller med mig här Magnus, det är ofta lite lättare med riktade aktiviteter. För att det inte kräver så mycket energi och just fritidshemmen, så kan det ibland vara lite fri lek där. Och det gör ju just att det blir extra jobbigt på fritids, därför att då ställer det så otroligt höga krav på

att faktiskt inte bara lyssna då, utan också förstå vad som sägs och ta in allt som ska hända och sådär. Och att ibland så kan en form av ljudvila faktiskt också att ha lite riktade aktiviteter. Att det är ofta mer främjande än att det bara hela tiden ska vara fri lek då.

Magnus: Jag uppskattar att du lyfter det. Just fritids är ju en utmaning. Det är lätt att tänka skola och klassrumssammanhanget men fritids är ju också en del av utbildning och där det är en utmaning i de här lite friare sammanhangen som du säger. Så bra att du lyfter det.

Sara H: Ja, det kanske kan vara bra där att ska man leka vissa lekar så vet man vilka regler som gäller och att man vet det på förhand och sådär kan jag tänka mig. Och det här med ljudvila då det handlar alltså inte bara om att ligga ner och vila i ett tyst rum utan det handlar egentligen om att slippa anstränga sig att höra och lyssna.

Sara G: Ja, helt riktigt.

Sara H: Och att förstå sin hörselnedsättning och kunna kommunicera sina behov är ju också något som de intervjuade tar upp i rapporten och det här kan ju vara känsligt i vissa åldrar. Jag har hört talas om elever som gömmer sina hörapparater och inte vill kännas vid eller låtsas om att de har en hörselnedsättning. Men varför är det här ändå viktigt?

Sarah G:

Ja, men det här att förstå sin egen hörselnedsättning det brukar vi kalla för egenmakt eller empowerment på engelska. Och det handlar ju egentligen om att man behöver ha koll på sin egen hörselnedsättning alltså man behöver förstå vad den egentligen innebär. Men också att förstå sina egna behov och också kunna uttrycka det.

Vi brukar säga att det är bra att lära sig att äga sin hörselnedsättning, äga liksom inom citationstecken här. Och det här är väldigt viktigt för att det ska fungera i skolan. Och just det är vikten av empowerment eller egenmakt, det diskuteras faktiskt mycket i våra intervjuer.

Det är ett återkommande tema och det lyfts också fram förhållandevis mycket i forskningen. Och om man tänker då hörhjälpmedel, som du var inne och pratade om här, och att använda sina hörhjälpmedel och faktiskt förstå vikten av det, det är ju en del av det här med egenmakt. För att använda hörhjälpmedel det är egentligen viktigt ur flera synvinklar då kan man säga. Dels så handlar det ju om att man ska få tillgång till språket för att kunna lära sig saker i skolan. Men det är ju också den här själva lyssningssituationen som faktiskt blir mindre ansträngd för eleven då, även om man naturligtvis, hörapparater och andra tekniska hörhjälpmedel de klarar ju inte fullt ut att kompensera för hörselnedsättningen som vi berörde tidigare. Och då ser vi ju också att speciellt i tonåren så verkar eleverna vilja dölja sin hörselnedsättning genom att ta av sig hörapparaterna. Därför att de har ofta en föreställning om att det är själva hörapparaterna som

kan bidra till utanförskap. Det här stämmer ju faktiskt oftast inte, utan det är ju eleverna själva som bygger upp den här föreställningen.

Och flera av dem som vi har intervjuat de beskriver hur de har ordentliga diskussioner med eleven, och då pratar vi om tonårseleverna då, där man ofta faktiskt ställer för- och nackdelar med hörapparat användande mot varandra. Och efter ett sådant samtal så väljer faktiskt ofta eleverna att använda sina hörhjälpmedel igen. Så här är nog vuxenstödet extremt viktigt.

Och extra intressant är ju faktiskt att en forskningsöversikt visar att barn med hörselnedsättning löper ökad risk för mobbning. Men det är inte till följd av synlig hörteknik som risken ökar, utan det är snarare kommunikationssvårigheter och bristande kamratstöd som är en riskfaktor i det här fallet.

Sara H: Så vuxenstödet är ju alltså viktigt, men har personalen tid att arbeta med att stärka barnen barnets eller elevens egen förståelse och att acceptera sin hörselnedsättning? Jag tänker liksom, vem är det som ska ta ansvar för det och vad är det förskolan och skolan kan göra? Har du några tankar om det, Magnus?

Magnus: Jag tänker det här med empowerment, egenmakten, som du är inne på. Någonstans är min erfarenhet, av allt som jag beskrev inledningsvis vad jag jobbat med, så har vi sett och växt att det här blir en viktig del för den här målgruppen. Jag tänker att det är viktigt för oss alla, men för att någonstans, inom ramen för skolans

uppdrag, så handlar det ju inte bara om att hitta tekniska lösningar eller anpassningar som möter. Utan det handlar också att stödja och hjälpa barnet att förstå sig själv och sin hörselnedsättning och någonstans bli trygg i det och kunna vara delaktiga utifrån sina förutsättningar och bygga en identitet utifrån den de är, med alla goda och mindre goda delar som man gillar hos sig själv.

Så att någonstans här har både skola och förskola ett ansvar, tillsammans då också med vårdnadshavare men också hörselhabilitering som kan vara ett möjligt stöd. Att jobba tillsammans och stärka individen och i vardagen behöver vi vuxna runt omkring finnas där och stötta eleven att faktiskt förstå sin lyssningssituation och varför man kan bli trött och vilka strategier som fungerar.

Det handlar om små samtal i undervisningen. Det kan vara i utvecklingssamtal eller så kallad mentorstid. Det handlar om att hjälpa dem framåt. Att nå utveckling i hela kunskapsuppdraget.

Många elever beskriver också hur viktigt det är att få spegla sig med andra med hörselnedsättning. Här finns det så kallade hörselgrupper som ibland är det hörselhabilitering som driver dem utifrån sitt perspektiv. Men ibland finns det också som ett riktat stöd inom en kommun eller en skolhuvudman.

Det finns då en möjlighet att möta andra och stärka sin identitet och sin hörselmedvetenhet. Den här känslan av att inte vara ensam, i mötet med andra som har en hörselnedsättning. Plötsligt blir det normen.

Det är vi tillsammans och att det blir stärkt av det. Jag

ser också att skolan skulle kunna bli tydliga med det här målet kring att tänka kring sin hörsel och min delaktighet och inte bara kunskapsmålen, för någonstans, de bitarna tillsammans med kunskapsmålen hänger ihop.

Man behöver stärka elever att våga säga till när den till exempel inte hör och när den kan använda sin teknik eller hitta strategier för att delta i samtalet. Det blir viktiga delar. Det handlar om att bygga ett lärande och ett mående tillsammans för framtiden.

Sara H: Vill du lägga till någonting här Sarah?

Sarah G: Jag tänker att det som Magnus tar upp här att jobba med att stärka identitet och hörselmedvetenheten, det är ju väldigt centralt. Som jag sa inledningsvis här så forskar jag en del om vuxna med hörselnedsättning i arbetslivet. Och intressant nog så ser vi ju att de utmaningar som elever med hörselnedsättning har, de ser vi faktiskt också hos vuxna i arbetslivet. Och det innebär ju att utmaningarna för de här eleverna, de kan ju alltså kvarstå in i vuxenlivet och in i arbetslivet. Och det finns ju en avsevärd risk här, skulle jag vilja säga, att man faktiskt inte orkar i längden. Så det är viktigt det här att bli trygg i sin hörselidentitet om man får säga så.

Sara H: Ja, så i ett livsperspektiv så är det viktigt att stärka elevens identitet som en person med en

hörselnedsättning och att hjälpa eleverna att hitta strategier.

Sarah G: Ja, mycket skulle jag vilja säga.

Sara H: Hörselnedsättning kan ju också vara en av barn eller elevens flera funktionsnedsättningar. Kanske finns det också en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning eller en synnedsättning eller en intellektuell funktionsnedsättning. Vad innebär det här för förskolan och skolan?

Sarah G: Ja, men... Inledningsvis så vill jag säga att det är ganska svårt att hitta tillförlitlig statistik om hur vanligt det är att barn med hörselnedsättning också har andra funktionsnedsättningar. Men enstaka forskningsstudier och om man lägger ihop det med den erfarenhet som faktiskt de som vi har intervjuat har, så bekräftas nog ändå bilden att det är väldigt, eller att det är vanligt förekommande med att hörselnedsättning samexisterar med andra funktionsnedsättningar. Och då handlar det ju precis som du sa ofta om att eleven har samtidig neuropsykiatrisk funktionsnedsättning såsom ADHD till exempel eller språkstörning. Men något som jag tycker är väldigt viktigt i de här intervjuerna, som jag gärna vill lyfta fram, det är ju faktiskt att flera av de vi har intervjuat de beskriver att man i skolan tenderar att betrakta hörselnedsättning som sekundär.

Eller så bryr man sig inte alls om den när barnet eller eleven har ytterligare funktionsnedsättning. Och det här är ju väldigt problematiskt för att det är väldigt svårt att få ordning på en skolsituation om man inte tar hänsyn till hörseln.

Men också så ska man komma ihåg att det absolut förekommer att elever med hörselnedsättning uppvisar beteendestörningar. Men att det i sig kanske inte är kopplat till, till exempel en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning utan att de faktiskt gör det här till följd av en otillgänglig skolsituation. De hör inte ordentligt, de kanske har svagt språk, svagt ordförråd och då blir man utåtagerande istället.

Så det är väldigt viktigt att tillgängliggöra skolsituationen ur ett hörselperspektiv och även ha ett tydligt språkutvecklande fokus skulle jag vilja säga.

Sara H:

Alltså man ska inte dra för snabba slutsatser utifrån barnets beteende. Men vad kan förskolan eller skolan vara uppmärksam på för att upptäcka om barnet eller eleven också har en hörselnedsättning?

Magnus:

Det här är så hög igenkänningsgrad på detta du säger, Sarah. Just det här att bortse ifrån och tänka bort hörselnedsättningen i kombination med andra. Tvärtom, det är jätteviktigt att ha med det här perspektivet när man möter det här i skola och förskola. Att ha ett barn med flera funktionsnedsättningar samtidigt så går det liksom inte att tänka att det viktigaste är det här och sen tar vi det andra sen.

Hörseln är ju liksom där hela tiden och den går inte att lägga åt sidan för om inte eleven får möjlighet att lyssna och kunna uppfatta det som sägs så faller ju också så mycket annat, som språk och lärande och delaktighet.

Så jag tänker så här att vi skulle behöva tänka att vi behöver ha ett hörselpedagogiskt perspektiv hela tiden även när det finns andra behov. Det är inte antingen eller utan både och.

Och när det gäller att vara uppmärksam på saker så finns det något som man tänker att man kan reagera på i vardagen. Till exempel elever som verkar bara hänga med, men egentligen mest tittar på och gör likadant. Alltså imiterar. Det blir följa John av det.

Och på det sättet så blir det ett sätt att lösa sin skolsituation. Alternativt har vi de här som tar över showen, som pratar hela tiden för att inte riskera att man missar någonting eller inte förstår någonting rätt. Eller elever som uppfattas intensiva, oroliga och ibland kan det ju handla om att de inte riktigt får ihop det som sägs och därför tappar sammanhanget.

Den där språkliga sårbarheten som Sarah benämnde. Man kan också se att språkutvecklingen inte riktigt tar fart som väntat eller att eleverna ofta missar instruktioner särskilt i stökiga eller ljudrika miljöer. Det här hänger ihop med det Sarah var inne på, att beteenden ibland tolkas som något annat.

En NPF där det egentligen finns en hörselproblematik i botten. Jag skulle egentligen vilja säga att det är ofta man hör: här måste det vara en språkstörning. Innan man faktiskt har förstått att jag har andra svårigheter

som det grundar sig i. Jag måste förstå helheten. Så någonstans behöver man säga: handlar det här om eleven inte kan eller om att lärmiljön inte är tillräckligt tillgänglig och möter de behoven som faktiskt individen har. Och ibland behöver vi våga tänka ett steg till och ta hjälp av en elevhälsa och om det finns en hörselpedagogisk kompetens. Så kort sagt, var nyfiken, var uppmärksam på de små signalerna i vardagen. Och glöm inte att hörseln kan vara en avgörande pusselbit när det då finns andra svårigheter med i bilden.

Sara H: Just det. Nyfikenhet och uppmärksamhet är nyckelorden här då. Jag har förstått att det kan bli extra svårt för barn och elever med hörselnedsättning i vissa ämnen och vissa aktiviteter. Varför är det så? Och vilka ämnen och aktiviteter behöver man tänka extra kring?

Sarah G: Jag kan svara först. Man kan tänka så här att det egentligen är svårigheter i alla ämnen eller aktiviteter som är ljudintensiva. Det vill säga idrott, slöjd, estetiska ämnen. Men sen är det också utmanande i ämnen där faktiskt hörseln är viktig. Till exempel då i svenska, engelska eller andra främmande språk. Där ju faktiskt hörförståelse är en viktig del i att lära sig ett språk. Det är definitivt utmanande för den här elevgruppen.

Sara H: Och vad kan man då göra för anpassningar i de här ämnena och aktiviteterna? Har du några råd där, Magnus?

Magnus: Om vi börjar i de här praktisk-estetiska ämnena som du nämnde, som idrott och slöjd och så vidare, så behöver man pedagogiskt tänka igenom det så att ges möjlighet att kunna lyssna när det krävs. Samtidigt som du som lärare behöver modellera och vara explicit i din undervisning. Det vill säga visa hur ett moment ska göras.

Jag själv har haft erfarenhet av att vara idrottslärare för ett helt gäng elever med hörselnedsättning. Då handlade det många gånger om att inledningsvis måste man ha ett sammanhang där det är tyst och tydligt i ett lektionsupplägg, så att man får en möjlighet att kunna lyssna in vad det är som ska göras. Och sen så går aktiviteten igång. Om det är ett bollspel, en lek eller en cirkelträning vad det nu är.

En ljudrik aktivitet, eller ljudintensiv som vi sa, den behöver man sen avbryta emellanåt för att stärka saker som man har sett eller utveckla saker som man ser.

Det går liksom inte att göra det i farten att ge instruktioner när det är fullt ös, då blir det bara ett brus och då tappar vi det där i farten. Så elever med en hörselnedsättning behöver ha tillgång till en annan struktur i lektionen, så att man hänger med.

Och jag tänker det på förskolan också. Där är också olika ljudrika sammanhang om vi ska tänka ämnesmässigt. Sen är du inne på engelska och språk

och språkämnen där vi har nya språkljud som utmanar. Där vet vi att det krävs, extra viktigt att det finns förutsättningar till att kunna lyssna till de här språkljuden, och få en visuell förstärkning för att kroka i det som man hör och att kunna utveckla sin språkliga förmåga.

En sak som vi nämner ibland är den här gamla, hederliga fonetiska skriften. Den som har förmåga att kunna läsa sig till hur någonting låter. Det kan vara hjälpsamt för vissa elever i engelska till exempel att kunna läsa sig till ett språkljud som jag faktiskt inte kan lyssna mig till med min hörsel.

Sara H: När förskolan eller skolan har gjort anpassningar, har rätt teknik och har fått verksamheten att fungera bra för barnet eller eleven, då händer det att barnet ska börja skolan eller eleven ska byta stadium eller rent av byta förskola eller skola. Vad finns det för utmaningar i en sån situation, Sarah?

Sarah G: Det man lyfter fram i de här intervjuerna det är ju att det naturligtvis kan brista i överlämningar. Det är ju välkänt i relation till funktionsnedsättning överhuvudtaget. Alltså hur viktigt det är med överlämningar. Men att då information naturligtvis inte överförs på ett bra sätt. Och sen är det ju precis som jag sa tidigare att det är ju också väldigt utmanande när barn blir tonåringar. Det finns ju de som vittnar om att stödet tenderar att minska när eleven kommer till högstadiet

till exempel.

Vi lyfter i vår rapport upp att nu i högstadiet under tonårstiden då behövs mycket stöd för den här målgruppen. Så att man kan säga att stödet inte bör minska, tvärtom, det bör öka.

Och det är ju naturligtvis därför att kraven i skolan ökar och mer sådana här personliga saker som vi pratade om tidigare då, att det är en stark önskan att passa in om man då till exempel inte vill använda sina hörapparater eller annan pedagogisk teknik som man har i skolan till exempel. Men sen så ser vi ju också att det överallt inte finns tillgång till hörselpedagogiskt stöd.

Alltså en hörselpedagog, det är ju någon som kan, som arbetar både mot skolor och personal i skolan och elever med hörselnedsättning. Och ofta så är ju den här yrkeskategorin anställda centralt till exempel då i en kommun eller i en region. Och så ger de ju stöd då till skolor till pedagoger i skolan eller till specialpedagogen i skolan eller ibland till eleverna också då. Men utifrån vad jag har förstått, så finns det inte möjlighet att få bra hörselpedagogiskt stöd i alla skolor. Dels då därför att en kommun kanske inte har tillgång till hörselpedagog, men dels också utifrån att en skola kanske inte har kommunen som huvudman. Och då får man inte per automatik del av kommunens hörselpedagogiska kompetens.

Så det här är en viktig fråga och som ju i grund och botten handlar om jämlikhet i skolan faktiskt.

Sara H: Ja, absolut. Och vad kan man då göra för att sådana här övergångar ska bli så bra som möjligt?

Magnus: Ja, men jag tänker att det finns många saker som man verkligen behöver ta till sig och göra. Och jag vill egentligen bara kroka i det här att ha en skola och driva en skola. Man har ju likhet inför lagen här. Man har ju ett ansvar att faktiskt jobba med en likvärdig utbildning. Och för det första här så tänker jag att det handlar inte bara om den enskilda läraren, utan det är huvudmannen, skolhuvudmannen, om det är en kommun eller fristående verksamhet, den som driver skolan, de behöver någonstans titta efter vad har vi för kompetens? Har vi tillgång till rätt kompetens? Finns det ett hörselpedagogiskt stöd och hur kan den vara en del av vårt arbete? Vi vet, som Sarah är inne på, att det inte alltid är självklart att det finns, men man behöver efterfråga det och fundera, vad betyder det för oss?

Och någonstans, övergångar och stadiabyten och skolbyten, det behövs ju planeras i god tid, det är min erfarenhet. Det handlar inte bara om att skicka papper och faktiskt, man måste mötas och prata med varandra och se vad är det som funkar bra för den här eleven. Vad är det för anpassningar som är gjorda, som är viktiga att någonstans få med direkt från starten. Och här behöver man alltså ha på både skolledare och EHT från början. Så att man ger dem en möjlighet att faktiskt ta emot på ett bra och adekvat sätt, att möta eleven utifrån de förutsättningar den har och vår

möjlighet att utveckla vår lärmiljö. Och någonstans, kom ihåg, prata med eleven, involvera dem, vad funkar för dem, när blir det svårt? De är så kloka de här individerna vi möter. Vad vill du att dina lärare ska veta när du nu kommer till en ny skola? Och ibland så, som du var inne på, de kanske inte vill att de ska veta någonting, men det kanske är något de behöver veta som de inte vill låtsas om att de vet. Hur får vi tag i det så att det faktiskt blir ett gott stöd utan att jag sticker ut?

Och ta hjälp när det går. Finns det en hörselpedagog så använd den kompetensen. De har en bra och fördjupad kunskap om just konsekvenserna av hörselnedsättningen. Saknas den så ja, då finns ju vår myndighet, SPSM. Man kan alltid skicka in en förfrågan om stöd till oss för att få tag i någon rådgivare inom vår verksamhet som kan hjälpa till och stötta i ett sådant här sammanhang.

Så någonstans, sammanfattningsvis, planera i tid, samarbeta kring eleven, lyssna in elevens röst och se till så att du har med dig de rätta kompetenserna i så hög grad som möjligt från början. Då ger vi faktiskt en ökad möjlighet att övergången blir bra och man slipper börja om från noll eller backa ett par steg som mottagande skola. eller stadie.

Sara H: Ja, men det är alltså viktigt att planera inför övergångar. Och du nämnde EHT där och det är ju elevhälsoteamet.

Magnus: Precis, precis.

- Sara H: Ja, men vi har varit inne på många områden som förskolor och skolor kan behöva hantera när en eller flera i gruppen har en hörselnedsättning. Och innan vi avslutar så undrar jag om ni har några extra råd till lyssnarna. Ska du börja Sarah?
- Sarah G: Ja, alltså vi har ju varit inne på det här, men jag kan väl bara sammanfatta lite grann och då skulle jag vilja säga så här att alltid, alltid se till att det finns visuellt stöd i alla sammanhang. Och visuellt stöd, det kan ju vara allt möjligt det kan vara bilder, texter, tecken eller något annat.
- Det är det ena och det andra som ju faktiskt också lyfts fram i de här intervjuerna det är ju att man måste förstå att det är jag som pedagog som ansvarar för hörtekniken och det innebär att du som pedagog måste förstå hur hörtekniken fungerar. Och då pratar vi till exempel om mikrofonsystem, att du faktiskt använder den, att du kan hantera den, att du laddar den och att du också tar med den ut när ni har utomhusaktiviteter, för just utomhus kan vara extra utmanande för elever med hörselnedsättning.
- Magnus: Jag instämmer i allt det du säger Sarah. Men jag tänker någonstans, samtidigt också vilja skicka med de där små sakerna i vardagen som gör skillnad för våra barn och elever med hörselnedsättning. Det handlar såklart om teknik och anpassningar som du är inne på. Men det handlar också om att medvetet vara där och förstå och vara lyssnande och lyssna in den där individen framför

dig. Och att vi någonstans skapar de där tillgängliga lärmiljöerna, med tydlighet och struktur och den goda ljudmiljön och det visuella stödet som du exemplifierar så fint.

Och att någonstans, det handlar ju om att ge förutsättningar för att kunna både vara trygg och vara delaktig och kunna lära sig. Att vara en lärande individ i skolan och vara med på likvärdiga villkor. Men som sagt, som jag sa innan, var nyfiken, våga fråga hur funkar det för dig, vad hjälper när blir det svårt? Samtidigt behöver vi också ha med oss att graden av hörselnedsättningen är inte alltid någonting som talar om hur klurigt det är i vardagen, utan även den med lättare hörselnedsättning kan stå i ganska stora utmaningar. Vi är ju hela individer utifrån alla våra sidor som vi har med oss.

Och det här att vara en lärande organisation. Ingen pedagog ska behöva stå där själv, utan ta hjälp av den hörselpedagogiska kompetensen som finns, elevhälsan, det här elevhälsoteamet, habiliteringar, vi som myndighet finns. Men samtidigt så är man trygg med att man har kompetens runt omkring sig, då kan vi också våga ha förväntningar på våra barn och elever med hörselnedsättningar.

Och vi kan ju då också möta upp dem utifrån det och ge förutsättningar för att de ska lyckas och kunna använda sin energi till att lära, utvecklas och vara delaktig, istället för att brottas med det här: vad var det jag hörde?

Sara H: Ja, men där fick vi många bra råd. Bland annat att jobba för tillgänglig lärmiljö, att vara nyfiken, att ta hjälp. Och nu är det dags för oss att avsluta samtalet. Det har varit väldigt intressant tycker jag och jag tror att lyssnarna har blivit nyfikna på den här rapporten som innehåller mycket av det som vi har pratat om. Stort tack till er som har medverkat, Sarah Granberg och Magnus Lennartsson.

Magnus och Sara G: Tack så mycket.

Sara H: Rapporten som vi nämnt i avsnittet heter: Höra, tolka orka - Erfarenheter och forskning om barn och elever med hörselnedsättning i förskola och skola. Du kan ladda ner den från vår webbutik. Adressen dit är: www.spsm.se/webbutik Där kan du söka på Höra, tolka, orka. Har du frågor om hur ni ska jobba med barn och elever som har en hörselnedsättning eller om du behöver någon att bolla med, då kan du vända dig till SPSM:s tjänst Fråga en rådgivare. Vi erbjuder också specialpedagogiskt stöd för att anpassa undervisningen och skapa inkluderande miljöer. Läs mer om det på vår webbplats: www.spsm.se Tack till er som har lyssnat.

Outro: Tack för att du har lyssnat på SPSM:s podd Lika Värde. Fler avsnitt hittar du på spsm.se och där poddar finns.